

Tar Ferenc

Képviselők vagy szószólók?

Kisebbségi képviseléválasztás Magyarországon

ABSZTRAKT

Magyarország lakosai 2014. április 6-án országgyűlési képviseléválasztáson vettek részt. Ezen a választáson már egy új alkotmány és ezzel együtt egy új választási törvény is bemutatkozott. Az új választási törvény lehetőséget adott a magyarországi kisebbségeknek arra, hogy képviselőket küldjenek a magyar országgyűlésbe. Sajnos ez nem sikerült, a kisebbségek továbbra is képviselők nélkül maradtak. Jelen pillanatban csak szószólóik vannak a magyar országgyűlésben, szavazati jog nélkül. Ez a tanulmány a képviselők választásának tanulságait mutatja be. Az írás néhány kisebbségi önkormányzat véleményét és tapasztalatait is összegzi.

REPRESENTATIVES OR SPOKESMEN? MINORITY ELECTION IN HUNGARY

Citizens of Hungary attended the latest parliamentary election held in Hungary on 6 April 2014. It was the first election to follow the country's new constitution and electoral rules. Although the electoral rules gives the opportunity for the minorities in Hungary to send representatives to the National Assembly. Unfortunately they did not manage to do so and they were left without representation. At the moment they only have minority spokesmen in the National Assembly, who has right only to speak but not to vote. This study presents the conclusions of the minority representatives' election. Present study also reveals and summarises the opinions and experinces of some minority governments'.

kulcsszavak: kisebbség, nemzetiség, országgyűlési választás, szószóló

keywords: minority, nationality, parliamentary elections, spokesman

BEVEZETÉS

Magyarország története során számos nemzetiségnek adott otthont. Az I. világháborút lezáró béke-rendszer megszüntette a soknemzetiségű, történelmi Magyarországot és új politikai kereteket hozott létre. Ennek köszönhetően a Kárpát-medencében élő magyarság harmada (kb.: 3,3 millió fő) az

utódállamok fennhatósága alá, kisebbségi sorba került. Magyarország területe a harmadára csökkent, és ezzel együtt egynemzetiségű országgá vált, a nemzetiségek aránya 10% körüli értékre csökkent. Innentől kezdve a magyar társadalom évtizedeken keresztül a határon túli magyarság helyzetére fordított nagyobb figyelmet, míg a hazai nemzetiségek jogaival kapcsolatos problémakör háttérbe szorult.

Így a 2014-es országgyűlési képviselő-választások során is lényegesen nagyobb figyelmet kapott a határon túli magyarok szavazati jogával kapcsolatos politikai vita, mint a határainkon belül élő nem magyar nemzetiségű honfitársaink országgyűlési képvisellete. De maga a választójogi rendszer 2011-es átalakítása és ennek a rendszernek az első „próbája”, a 2014-es országgyűlési képviselő választás minden más választójogi résztémáról – így a kisebbségek képviselétéről szólóról is – elvonta a figyelmet.

Jelen írás arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen megállapítások fogalmazhatók meg a kisebbségi képviselők választásának eredményei kapcsán. Vajon sikerült-e a hazai kisebbségeket hatékony képviselőhöz juttatni, sikerült-e a kisebbségek aktivitását megnyerni az új szisztémához, illetve milyen választási eredmények születtek és milyen következtetéseket lehet az eredményekből levonni. Írásomban be kívánom mutatni a hazai nemzetiségek, kisebbségek önkormányzati és parlamenti képviselétének történetét és kitérni nemzetközi példákra is.

MAGYARORSZÁGI NEMZETISÉGEK, SZÁMUK ÉS ELHELYEZKEDÉSÜK

Magyarország népessége 1980 óta csökkenő tendenciát mutat. Az 1980-as népszámlálás 10,7 milliós népességszáma napjainkra, a 2011-es népszámlálás mérése szerint 9,9 millióra csökkent. A nemzetiségek számának, arányának változásában ezzel éppen ellenkező irányú folyamatot figyelhetünk meg. Míg 1980-ban alig több mint 54 ezren vallották magukat valamely nemzetiséghez tartozónak, addig 2011-ben már jócskán több mint félmillióan. A növekedésnek több összetevője is volt, például a roma népesség magas természetes szaporulata (HABLICSEK L. 2007), illetve az, hogy mára már egyre többen vallják meg nemzetiségi kötődésüket, – ám még mindig jelentős a kisebbségek rejtőzködése – de nagyban befolyásolja számukat a bel-, és külpolitikai környezet is. Továbbá a 2011-es népszámlálás esetében lehetőség nyílt arra, hogy a többes identitásukat is megvallhassák az emberek, azaz egynél több nemzetiséget is a sajátjuknak vallhattak¹. A magyarországi nemzetiségek közül 2011-ben a legnépesebb csoport a romák/cigányok közössége (több mint 300 ezren vallották magukat romának/cigánynak), majd a németek következnek mintegy 130 ezer fővel. Egy nagyságrenddel kisebb csoportot képviselnek a szlovákok, románok és a horvátok (29, 26, illetve 23 ezer fővel), utánuk következnek a 10 ezer főt meg nem haladó népességű nemzetiségek: szerbek, lengyelek, ukránok (7-5 ezer), valamint a 2-3 ezer fős közösségek: görögök, bolgárok, ruszinok, örmények, és szlovének. (1. táblázat)

A hazai nemzetiségek már csak lélekszámuk miatt sem tudnak egyetlen megyében vagy járásban sem többségbe kerülni. Kisebbségeink közül csak a romáknak/cigányoknak, németeknek, illetve a szlovákoknak vannak nagyobb kiterjedésű, esetleg több megyére vagy több járásra kiterjedő területeik, ahol nagyobb számban, arányban vannak jelen. A romák/cigányok főleg az Észak-Alföldön,

¹ Népszámlálás 2011, Módszertani megjegyzések, fogalmak, <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>

Észak-Magyarországon, Dél-Dunántúlon és Budapesten, a németek Dél-Dunántúlon és Pest megyében, míg a szlovákok főleg Békés megyében élnek sűrűbben.

Összesített létszámuk meghaladja a félmilliót, az ország lakosságának több mint 5%-át, ami mindenképpen indokolná az országgyűlési képviselőtüket is.

1. táblázat Magyarország népessége nemzetiségek szerint (1941-2011)
Table 1. Hungary's population according to nationalities (1941-2011)

	1941	1949	1960	1980	1990	2001	2011
Népesség	9316074	9204799	9961044	10709463	10374823	10198315	9937628
Ebből							
magyar	8918868	9104640	9837275	10638974	10142072	9416045	8314029
hazai nemzetiségek							
bolgár	..	..	..	..	..	1358	3556
cigány(roma)	27033	37598	56121	6404	142683	189984	308957
görög	..	..	..	..	..	2509	3916
horvát	4177	4106	14710	13895	13570	15597	23561
lengyel	..	..	..	..	..	2962	5730
német	302198	2617	8640	11310	30824	62105	131951
örmény	..	..	..	..	..	620	3293
román	7565	8500	12326	8874	10740	7995	26345
ruszin	..	..	..	..	..	1098	3323
szerb	3629	4190	3888	2805	2905	3816	7210
szlovák	16677	7808	14340	9101	10459	17693	29647
szlovén	..	..	..	1731	1930	3025	2385
ukrán	..	..	..	..	..	5070	5633
összesen	361279	64819	110025	54120	213111	313832	555507

Forrás: www.ksh.hu, saját szerkesztés

MIÉRT VAN SZÜKSÉG A NEMZETISÉGEK PARLAMENTI KÉPVISELETÉRE?

Magyarország a szomszédos országok többségéhez képest nem számít soknemzetiségű államnak. Lakosságának több mint 90%-a magyarnak vagy magyar nemzetiséghez tartozónak vallotta magát, így ennek köszönhetően, ha a nemzetiségek politikai képviseléről, illetve annak céljairól van szó, a magyar közvélemény rögtön a határon túl élő magyarok politikai képviselére, céljaira asszociál. A hazai kisebbségek, nemzetiségek (bármelyik kifejezést is használjuk) céljai hasonlóak a határon túli magyarok célkitűzéseivel, azonban asszimilációjuk, számuk és elhelyezkedésük sajátosságai miatt el is térnek attól. Gondolok itt a roma népesség nagy arányú nyelvi asszimilációjára (KEMÉNY I. 2001), illetve a többi nemzetiség szórt elhelyezkedésére. Mindenesetre nem árt összefoglalni azt, hogy melyek is azok a témák, amelyek mindenképpen igénylik a kisebbségek, nemzetiségek önkormányzati vagy akár parlamenti jelenlétét.

Az egyik fontos kérdés az anyanyelv használatával kapcsolódik össze (KÁLLAI P. 2012), ami már önmagában is indokoltá teheti részvételüket az önkormányzatokban és a parlamentben. A magyarországi hivatalokban minden kisebbség élhet azzal a jogával, hogy anyanyelvén intézhessen ügyeit. Ezzel a joggal egyébként az Európai Unió állampolgárai is rendelkeznek hazánkban (KÁNTÁS P. – TÓTH J. 2005). Az anyanyelvi ügyintézés azonban plusz kiadásokkal is jár (tolmácsok, hivatalos fordítások stb.), aminek a fedezetét a minden évben megalkotott költségvetések (állami, önkormányzati) kell,

hogy tartalmazzák. A kisebbségi képviselők hatásos és teljes jogú jelenléte lenne az egyik legfőbb biztosítéka annak, hogy ez a jog mindig megjelenjen a költségvetéssel és önkormányzatisággal kapcsolatos törvényekben.

A másik hasonlóan fajsúlyos kérdés az anyanyelvi oktatás kérdése (KÁLLAI P. 2012). Az anyanyelvi oktatás működtetésének, hasonlóan a hivatali nyelvhasználathoz, vannak anyagi vonzatai, amelyek nagy mértékben befolyásolják ezeknek a jogoknak az érvényesülését. Nem mindegy, hogy mennyi kisebbségi iskolát és osztályt indítanak, hány fős osztályoktól lehet kisebbségi nyelvű osztályt indítani, milyen áron lehet a számukra szükséges könyveket, tananyagokat beszerezni vagy éppen tanárokat alkalmazni. Nagy hatással van ennek a jognak az érvényesülésére a költségvetési, oktatási törvénykezés, amely törvények, rendeletek és szabályok kialakításánál feltétlenül szükséges, hogy a kisebbségi képviselők hallassák hangjukat, érvényesíthessék érdekeiket. Fontos megjegyezni, hogy ez az a téma, kérdés ami a legnagyobb indulatokat szokta kiváltani, hiszen ebben a kisebbség a saját fennmaradásának, megmaradásának zálogát látja. Ez természetesen olyan jog, amellyel a kisebbségek csakis közösen, kollektívan tudnak élni, amihez mindenképpen valamilyen kollektív fellépésre van szükség.

A harmadik kérdés, ami a kisebbségek, nemzetiségek számára kiemelt fontosságú lehet, a közigazgatásé (KÁLLAI P. 2012). Ebbe a problémakörbe beletartozik a közigazgatási rendszer megválasztása, a közigazgatási egységek, választóközrzetek határainak kijelölése, a kisebbségek önkormányzati rendszerének kialakítása. Magyarországon, mivel a kisebbségek szórtan helyezkednek el és sehhol nincsenek többségben, a területi autonómia igénye nem merült fel, ez a kérdéskör főleg a kisebbségi önkormányzati rendszer működésével, működtetésével kapcsolatban szokott megjelenni.

KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZATOK RENDSZERE A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

1990-et megelőzően a magyarországi közigazgatási rendszerben és a kisebbségek képviseletében az önkormányzatiság elve egyáltalán nem volt jelen. A rendszerváltást előtt az erősen hierarchikus tanácsrendszer erre lehetőséget sem biztosított. Sem a települések, sem a megyék, sem pedig a hazai kisebbségek nem rendelkeztek olyan jogokkal, amely önállóságot biztosított volna ügyeik intézésében. Maga az önkormányzatiság elve, gondolata is a rendszerváltással jelent meg a magyar társadalom egészében, illetve jelent meg politikai követelésként. Ennek oka elsősorban az erősen központosított tanácsrendszerrel való szembenállás, annak elutasítása volt. Az önkormányzatiság gondolata természetesen nemcsak Magyarországon tett szert népszerűsége, hanem az ugyanakkor hasonló változásokon áteső közép-, és kelet-európai országokban is. De erősítette ezeket a gondolatokat az is, hogy az akkor még Európai Gazdasági Közösség (későbbi Európai Unió) egyik fontos alapelve közé tartozik a mai napig az, hogy a döntések azokhoz a lehető legközelebb szülessenek meg, akiket az a döntés érint (szubszidiaritás elve) (PÁLNÉ KOVÁCS I. - TUKA Á. - SCHMIDT A. - VADÁL I. - KÁKAI L 2011).

Ezzel együtt született meg hazánkban az az elképzelés, hogy ez a fajta önkormányzatiság illesse meg a kisebbségeinket is. A nemzetiségi kérdés - természetesen ekkor is elsősorban a határon túli magyarok helyzete - az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején óriási érdeklődésre tartott számot. Ehhez kapcsolódva merült fel a hazai kisebbségek képviseletének, önkormányzatiságának kérdése,

nem titkoltan azzal a szándékkal, hogy valamilyen kölcsönösség alapján a szomszéd országok hasonlóan járnak el az ottani magyar kisebbséggel kapcsolatban. Az 1993-ban elfogadott LXXVII. törvény a nemzetiségi és etnikai kisebbségek jogairól² kollektív jogokkal ruházta fel a hazai kisebbségeket, azonban ennek példáját a szomszéd országok nem követték, hasonló önkormányzatisággal a magyar kisebbségek nem rendelkeznek a mai napig sem. A törvény létrejöttében komoly szerepet játszottak a hazai kisebbségek képviselői, akik az Ellenzéki Kerekasztal mintájára az úgynevezett kisebbségi kerekasztal munkájában fejthették ki véleményüket. A törvény lehetőséget biztosított arra, hogy a magyarországi kisebbségek kiépítsék önkormányzataikat és a lakóhelyük ügyeiben aktívan részt vegyenek. Az 1993-as törvényt 2005-ben (2005. évi CXIV. törvény³), majd pedig 2010-ben (2010. évi LXII. törvény⁴) módosították, amelyekben a kisebbségi önkormányzatok működését (három szintű, települési, terület, országos önkormányzatok létrehozása) pontosították, majd a kisebbségi önkormányzatok tagjainak számát csökkentették.

A 2011-ben új törvény váltotta fel az 1993-ast, összhangban az új Alaptörvénnyel. Innentől kezdve általánosan a nemzetiség váltja a kisebbség, és roma a korábbi cigány kifejezéseket. A kisebbségi képviselők száma tükrözni fogja a kisebbségi névjegyzékben szereplő választópolgárok számát (száznál több illetve száznál kevesebb), hasonlóképpen az országos nemzetiségi önkormányzatok képviselőinek a száma is. A törvény nagyfokú önállósággal ruházta fel a nemzetiségi önkormányzatokat, nincsenek a települési önkormányzatok alá rendelve.

NEMZETKÖZI AJÁNLÁSOK A PARLAMENTI KÉPVISELETRE

A kisebbségek parlamenti képviseletével kapcsolatban – ami a képviseletnek már egy magasabb szintje – mindenképpen érdemes körbenézni kontinensünkön, és azon belül is az Európai Unióban, vajon közelebbi, távolabbi szomszédainkat milyen mértékben érinti a kisebbségek képviseletének problematikája, illetve milyen módon próbálják ezt megoldani.

Először is azt kell tisztázni, hogy Magyarország egyáltalán nem képez kivételt ebből a szempontból Európában, illetve az Európai Unióban. A magyar átlagpolgár nagymértékben hajlamos arra, hogy úgy gondolja, a kisebbségi jogok kérdése csakis egyedül minket, magyarokat érint a határon túli magyarokkal összefüggésben. Ez koránt sincs így, hiszen napjainkban az Európai Unió állampolgárai közül több mint 50 millió ember (az összlakosság kb. 10%-a) tartozik valamilyen nemzeti kisebbséghez (EPLÉNYI K. 2013). Tehát ezen problémával egyáltalán nem számítunk kivételnek. Viszont azt is rögtön meg lehet állapítani, hogy a kisebbségek képviseletét a történelmi hagyományaik, a kisebbségek számaránya, a kisebbségek elhelyezkedése, a kisebbségek érdekérvényesítő-képessége alapján országonként másképpen oldják meg.

Ami azonban mindenképpen közös mindenhol, az az, hogy ez egy igen érzékeny téma (PÁLNÉ KOVÁCS I. 2001), mind a kisebbség, mind a többség számára. A többségnek a nemzetállam megterem-

² 1993. évi LXXVII. törvény: A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 1993. évi LXXVII. törvény A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, <http://www.complex.hu/kzldat/t9300077.htm/t9300077.htm>

³ 2005. évi CXIV. törvény a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról, <http://www.complex.hu/kzldat/t0500114.htm/t0500114.htm>

⁴ 2010. évi LXII. törvény a kisebbségi önkormányzati képviselők számának csökkentése érdekében szükséges törvények módosításáról, <http://www.complex.hu/kzldat/t1000062.htm/t1000062.htm>

tésének, a területei egység megőrzésének szándéka miatt, a kisebbség számára pedig az asszimiláció lassítása, a megmaradás szándéka miatt.

Európában azonban nemcsak egységes képviseleti rendszere nincsen a kisebbségeknek, hanem igazán a kisebbségek fogalmának meghatározásában, értelmezésében is eltéréseket lehet tapasztalni (VARGA P. 2014). Az egyik ilyen leginkább szembevetendő eltérés, hogy Európa nyugati részén mást értenek kisebbségek alatt, mint Európa keleti felén.

Nyugat-Európában elsősorban az elmúlt évtizedekben bevándorolt, fekete-afrikai, arab, török nemzetiségű lakosságot értik a fogalom alatt, addig keleten elsősorban a hagyományos, úgymond őshonos, a történelem során létrejött, kialakult kisebbségi csoportokat értik alatta (EPLÉNYI K. 2013). De eltérés van abban is, hogy milyen jogok illetik meg a kisebbségeket, ebben az esetben a kollektív jogok biztosítása szokta a legtöbbször a problémákat okozni.

Tény, hogy lélekszámuk mindenképpen indokolná parlamenti képviseletük minél hatékonyabb megvalósítását, de egységes, kötelező európai előírások ebben a témakörben nem léteznek. Az Európai Unió ezt a kérdést továbbra is a tagországok belügyének tekinti.

Ez viszont nem jelenti azt, hogy nincsenek olyan dokumentumok, okiratok, amik ne adnának fogódzót ebben az ügyben. Ezen dokumentumok között mindenképpen meg kell említeni az ENSZ Közgyűlésének 47/135. számú határozatát, az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelmének Európai Keretegyezményét, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet 1990-es, koppenhágai záródokumentumát, vagy az 1999-es lundi ajánlását (ekkor már EBESZ), illetve a 2001-es varsói dokumentumát és a Velencei Bizottság 2008-as jelentését (KOVÁCS P. 2014). Ezek azonban nem kötelező érvényűek, hanem egy esetleges későbbi egységes szabályozás korai előfutáraként ajánlásokkal, javaslatokkal élnek. A fentemlített dokumentumok alapvetően a kisebbségekhez tartozó személyek jogait nevesíti valamint alkalmazható módszereket, mintákat kívánnak az érintett országok számára felvázolni.

KISEBBSÉGEK PARLAMENTI KÉPVISELETÉNEK MÓDJAI EURÓPÁBAN

A nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének nincsen egységes rendszere, módszere Európában. A parlamenti képviselet módját nagy mértékben befolyásolja az adott kisebbség lélekszáma, aránya, elhelyezkedése, szervezettsége, de a törvényhozás felépítése, szerkezete, történelmi hagyományai is. Nagyobb valószínűséggel jutnak parlamenti képviselethez azok a kisebbségek, amelyek jelentős számban, arányban, egy földrajzi területen belül élnek, és történelmük során már jelentős érdekvédelmi szervezettségre tettek szert, valamint azokban az országokban könnyebben lehet megoldani teljes jogú képviseletüket, ahol a kétkamarás törvényhozásnak vannak hagyományai. A kisebbségek parlamenti képviseletének - amennyiben megvan hozzá a kellő politikai elszántság - két módja is lehetséges.

Az első módja ennek az, amikor a kisebbség számára nem biztosítanak külön kedvezményt, pozitív diszkriminációt a parlamenti képviselet megszerzéséhez (KOVÁCS P. 2014). A különböző választási rendszerekben, a listás vagy éppen egyéni képviselők megválasztására az adott kisebbség ezek nélkül a kedvezmények igénybevétele nélkül is képes képviselőket juttatni a parlamentbe, de csak akkor, ha kellően nagy a létszámuk, vagy egy vagy több választásókerületen belül többségben vannak és

a kisebbség az adott kisebbségi szervezetre vagy képviselőre szavaz (így juthatnak be a román parlamentbe az RMDSZ képviselői, vagy éppen a szlovákiai magyar kisebbség képviselői a pozsonyi törvényhozásba). De járható út az is, ha valamelyik politikai párt a listáján helyet biztosít az adott kisebbség képviselőjének számára, azonban ez a képviselő függetlenségének problémakörét veti fel a későbbiekben.

A kisebbségi parlamenti képviselet megvalósításának másik módja az, amikor a kisebbség vagy kisebbségek számára kedvezményeket biztosítanak, azaz preferenciális választási szabályok érvényesek rájuk (KOVÁCS P. 2014). Ilyen könnyítés lehet a parlamenti hely biztosítása (Finnországban így jutnak szavazathoz az Åland szigetén élő svédok), a bejutási küszöb leszállítása, vagy megszüntetése az esetükben (például Németországban, Szerbiában és Lengyelországban nem érvényes rájuk az 5%-os bejutási küszöb, valamint Romániában a nem magyar kisebbségek is csak így lehetnek jelen a parlamentben), illetve a már meglévő autonóm területeik számára hely biztosítása a törvényhozásban vagy éppen a kisebbség regisztrált tagjainak biztosított plusz szavazat (erre példa Szlovénia, ahol a magyar és az olasz kisebbségeket illeti meg ez a jog). (CSAPÓ Zs. 2011)

A VÁLTOZÁSOK ELŐZMÉNYEI

A nemzetiségeink parlamenti képviseletével kapcsolatban a magyar törvényhozás egy régi adósságát kívánta rendezni. 1990 előtt a magyar országgyűlésben négy nemzetiségi képviselő (német, szlovák, délszláv, román) volt beemelve meghívásos alapon (MAJTÉNYI B. 2009). Ezt igazán hatékony és legitim képviseletnek nem lehetett nevezni. 1990 után ez a lehetőség is megszűnt, azonban a magyar politikai élet több vezető személye, de maga az országgyűlés is elkötelezte magát, hogy a nemzetiségek számára megoldják a parlamenti képviseletet. Azonban ez hosszú ideig csak ígéret maradt. Az új évezred első évtizedében számos politikai erő fogalmazott meg a magyar alkotmánnyal kapcsolatban kritikákat, amely előrevetítette annak a lehetőségét, hogy egy alkotmánymódosítás vagy egy új alkotmány esetében rendezni lehetne ezt a régi adósságot. 2008-ban ennek a diskurzusnak a részeként a kisebbségek országgyűlési biztosa is megnyilatkozott, összefoglalva a kisebbségi kerekasztal által megfogalmazott elképzeléseket. Ezen elképzelések közül több meg is valósult a 2011-ben elfogadott új választójogi törvényben, viszont több ponton el is tértek tőle (KÁLLAI E. 2008).

NEMZETI KISEBBSÉGEK PARLAMENTI KÉPVISELETE MAGYARORSZÁGON 2014-TŐL

Az új választási törvény (az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény)⁵ a hazai kisebbségek életében is komoly változásokat hozott. Egyrészt megszüntette az eddig használatban volt kisebbség, illetve etnikum kifejezéseket, helyére az egységesen használt nemzetiség kifejezés került, másrészt rendelkezett a nemzetiségek országgyűlési képviseletének lehetőségéről. A közbeszédben már évek óta komoly vitákat generált a hazai nem magyar lakosság parlamenti képviseletének ügye, hiszen erről a magyar országgyűlés még a kilencvenes években határozatot

⁵ http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100203.TV , Letöltés: 2014. május 31.

fogadott el, hogy a kisebbségeket parlamenti képviselőhöz kell juttatni⁶. De természetesen ez a téma számos esetben előkerült a szomszédos országokkal, a határon túli magyarok jogaival kapcsolatban is. A szomszédos országok, elsősorban Románia, Szlovákia, Szerbia, illetve Ukrajna számos esetben sérelmezte, hogy amíg a magyar diplomácia számon kéri rajtuk a területükön élő kisebbségek, köztük a magyarok parlamenti képviselőjének ügyét, addig ez nálunk nem megoldott. Az új törvény ennek a hiányosságnak a rendezésére is vállalkozott.

Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény értelmében hazánkban a 2014-es választásoktól kezdődően lehetősége van a nemzetiségekhez tartozó személyeknek arra, hogy teljes jogállású képviselőt delegáljanak a magyar törvényhozásba. Ez a jog a 13 hazai, – köznapi nevén államalkotó vagy történelmi – nemzetiséget illeti meg.

Ahhoz viszont, hogy valaki nemzetiségi jelöltre, pontosabban listára adhassa le a voksát, előzetesen regisztrálnia kell magát, mint az adott nemzetiséghez tartozó személyt. Ez a rendszer nem számít újnak, hiszen 2005-től kezdve az kisebbségi önkormányzati választásokon való szavazás is ilyen feltételhez volt kötve. Azonban a listára való felkerülés továbbra is önbevallás alapján történik. Viszont azzal, hogy valaki regisztrálta magát, automatikusan elveszítette a jogát arra, hogy az országos pártlistákra leadhassa a szavazatát. Természetesen az egyéni választókerületi jelöltekre továbbra is ugyanúgy szavazhat. A leadott szavazatok azonban nem eredményeznek automatikusan nemzetiségi képviselőt a parlamentben. Ahhoz mindenképpen el kell érni az összesített listás szavazatok egykilencvenharmad részének negyedét (mivel a listán bekerülő képviselők száma a parlamentben 93, a négyvel való osztás pedig lényegében a nemzetiségek számára nyújtott kedvezmény). Amennyiben ezt az értéket egy adott nemzetiség listájára leadott szavazatok elérik, úgy jár a nemzetiségnek a parlamenti hely. Amennyiben nem, úgy a szavazataik a töredékszavazatok mennyiségét növelik. Ilyenkor az adott nemzetiség szószólót delegálhat a törvényhozásba, aki ebben a minőségében próbálja nemzetiségének érdekeit képviselni, de szavazati joga nincs (PAP A.L. 2012).

Mindenképpen szólni kell arról, hogy kiből lehet egy nemzetiség képviselője, szószólója. Az adott nemzetiségek országos önkormányzata ugyanúgy listát állít, mint egy párt, természetesen itt is ajánlásokat kell összegyűjteni a nemzetiségi lista állításához, akár csak a hagyományos pártoknak.

A TÖRVÉNY KRITIKÁJA

A törvény megszületésének körülménye és tartalma óriási vihart kavart az érintettek körében, amely a választások után bár csillapodott, de nem szűnt meg teljesen. A képviselőválasztásról szóló törvény nemzetiségeket érintő passzusaival kapcsolatban elsősorban a nemzetiségek különböző önkormányzatai, illetve képviselői fogalmaztak meg kritikákat. Ezek során számos problémára hívták fel a figyelmet, amelyeket remélhetőleg a nemzetiségek szószólóival kiegészült parlamentben orvosolni fognak. A 2014-es országgyűlési képviselő választáson ugyanis egyik magyarországi nemzetiségnek sem sikerült a kellő számú szavazatot összegyűjtenie. Így, bár a törvényalkotó egyik legfontosabb szándéka a magyarországi nemzetiségek parlamenti képviselőhöz juttatása volt, ezt a célt nem sikerült megvalósítani. Természetesen nem csak emiatt érte, éri kritika a nemzetiségek képviselői rendszerét.

⁶ 35/1992. (VI.10.) AB-határozat és 24/1994. (V.6.) AB-végzés

Ilyen komoly vitát kiváltó elem az, hogy aki regisztrálja magát, mint valamelyik nemzetiséghez tartozó, nem szavazhat az országos listát állítani tudó pártok listájára, csak az adott nemzetiségi listára. Ez akkor is így marad, ha már a regisztrációk számából előre látható, hogy nem lesz elegendő szavazó a nemzetiségi képviselő megválasztásához. Így a nemzetiségi listára leadott szavazat nem is eredményezhet képviseletet, ebből következik, hogy a nemzetiségi listára leadott szavazat kevesebbet ér, mint egy országos pártlistára leadott szavazat. De az is kérdéses, hogy a nemzetiségek tagjai fel kívánják-e adni azon jogukat, hogy képviselve legyen valamilyen módon akaratum a parlamentben. Vajon számukra melyik listára leadott szavazat az értékesebb? (KOVÁCS L. I. 2011)

Kritikával illették a kisebbségi szervezetek a nemzetiségi képviselőkre leadott szavazatok kiszámítási módját, amelynek eredményeképpen – bár a törvény 13 nemzetiség számára biztosítja a jogot a parlamenti képviselő állítására – már előre látható volt, hogy mindösszesen két nemzetiségnek, a roma/cigány és a német nemzetiségnek van esélye arra, hogy képviselője ott legyen a törvényhozásban (PÉRO, L. 2013).

Szintén komoly bírálat érte a törvény azon elemét, amely szerint a nemzetiségi listára csakis az adott nemzetiség országos önkormányzata által jelölt ember kerülhet, azaz a nemzetiségek valójában nem választanak, hanem csak jóváhagynak, igazi döntési helyzetben nincsenek, nem választhatnak több jelölt közül (FUHL, I. 2014).

De abból a szempontból is aggályos lehet a törvény, hogy az önkormányzati választások során létrejött települési nemzetiségi önkormányzatok által létrehozott megyei, majd országos önkormányzat által vannak a jelöltek kiválasztva, azaz a választói akarattól többszörösen elválasztott jelöltek kellett volna megerősíteniük a nemzetiségi választóknak. Szintén problémás az is, hogy amikor települési nemzetiségi képviselőket választottak 2010-ben, a választók nem tudhatták, hogy ezzel a döntéssel valamilyen szinten a parlamenti képviselőjükről is döntöttek egyben.

A számos kritika ellenére a nemzetiségek országos önkormányzatai nem kívántak távol maradni a választásoktól, és a nemzetiségi választópolgárokat igyekeztek rábírni a regisztrációra, amely például a 2010-es önkormányzati választásokon is működött. Akkor Magyarországon 228 038 fő kérte a regisztrációját. Ennek alapján sejthető volt, hogy valójában a 13 hazai nemzetiség közül csak a romáknak/cigányoknak és a németeknek van reális esélyük a parlamentbe képviselőt küldeni, a többi nemzetiség egyenként nem érte el a 13 ezer fős regisztrációs létszámot (KOVÁCS L. I. 2011). (2. táblázat)

Összefoglalva: a nemzetiségek képviseletéről szóló törvénycikkelyek számos kérdést vetnek fel, amelyekre a nemzetiségek számára is megnyugtató válaszoknak kell születniük. De az erre adandó válaszoknak mindenképpen a nemzetközi elvárásokkal összhangban kell lenniük, hiszen áttételesen ez komolyan befolyásolja a határon túli magyarok életkörülményeit, valamint Magyarország külpolitikáját szomszédjaival, és ami a legfontosabb több százezer polgártársunk mindennapi életkörülményeit.

2. táblázat A 2010-es kisebbségi önkormányzati választásokon országosan kisebbségi névjegyzékbe felvettek száma nemzetiségenként
 Table 2. The number of voters recorded by nationality in the minority register throughout the country during 2010 minority municipal elections

	kisebbségi névjegyzékbe felvettek száma 2010-ben
német	46629
roma/cigány	133492
horvát	11571
szlovák	12282
ruszin	4228
román	5277
ukrán	1338
szerb	2432
szlovén	1025
örmény	2357
görög	2267
lengyel	3052
bolgár	2088
összes	228038

Forrás: www.valasztas.hu, saját szerkesztés

A TÖRVÉNY PRÓBÁJA

A köztársasági elnök a választások napját legutóbb 2014. április 6-ra tűzte ki, így ezen a napon debütált az új választási rendszer, valamint a nemzetiségi képviselő választási rendszer is. Aznap 8 241 488 főt vártak a szavazóhelyiségekben, illetve várták a határon túlról, levélben érkező szavazataikat. Ebből a létszámból 5 096 524 fő élt választójogával, ami a választójoggal rendelkező állampolgárok 61,8%-a. A pártlistákra leadott szavazatok száma összesen 5 027 820 darab volt. Az eltérés a be nem dobott listás szavazólapokból illetve a hibásan kitöltött szavazólapok számából adódik. A 13 hazai nemzetiség listáira összesen 35 289 fő regisztrált állampolgár szavazhatott, ebből 19 543 fő élt is szavazati jogával. Ez az összes leadott listás szavazat 0,39%-a, míg a regisztrált, nemzetiségi névjegyzékben szereplő szavazópolgárok 55,4%-a, ami az országos részvételi eredményektől valamivel több mint 6 százalékponttal maradt el⁷.

A regisztrációban a legaktívabbak a hazai németek voltak, összesen 15 209-en iratkoztak fel a névjegyzékbe, őket a romák/cigányok követték 14 271 fővel, majd a horvátok (1 623 fő) és a szlovákok (1 317 fő) jönnek. A többi kilenc nemzetiségnek nem sikerült a regisztrációra ezernél több személyt aktivizálni. A legkevesebb regisztráltat a hazai bolgár nemzetiségnek sikerült mozgósítani. (3. táblázat)

⁷ <http://valasztas.hu/hu/onkval2010/index.html> , Letöltés: 2014. május 31.

3. táblázat A 2014-es országgyűlési választáson nemzetiségi listára regisztráltak és a leadott szavazatok száma
Table 3. The number of voters registered by nationality, and the number of the passed votes during the 2014 parliamentary elections

nemzetiség	regisztráltak száma	leadott szavazatok száma
német	15209	11415
roma/cigány	14271	4048
horvát	1623	1212
szlovák	1317	995
ruszin	611	463
román	647	362
ukrán	502	293
szerb	349	236
szlovén	199	134
örmény	184	110
görög	140	102
lengyel	133	99
bolgár	104	74
összesen	35289	19543

Forrás: www.valasztas.hu, saját szerkesztés

A nemzetiségekre leadott szavazatok megoszlása hasonló sorrendet mutat a regisztrációban tapasztaltnál. A leadott nemzetiségi listás szavazatok közül messze a legtöbbet, 11 415-öt a németek listájára adták le, őket jócskán elmaradva a németek eredményétől követik a romák/cigányok listájára leadott szavazatok száma, 4 048 darab, míg a harmadik legtöbb nemzetiségi voksot, 1 212 darabot a horvátok listája kapta. A többi nemzetiségnek nem sikerült ezernél több voksot begyűjteni. Ez a három nemzetiség gyűjtötte be a nemzetiségi szavazatok több mint 85%-át, de kiemelkedő a németek eredménye is, bár nem ők a legnépesebb nemzetiségi népcsoport az országban, szervezettségüknek köszönhetően a legtöbb nemzetiségi voksot kapták. Mindenképpen érdekes és egyben csalódást keltő tény, hogy a hazai roma/cigány népesség egyrészt ennyire kevés embert tudott meggyőzni a regisztráció fontosságáról, de az is, hogy a regisztrált szavazóiknak kevesebb, mint 30%-a vett részt a választáson. A többi nemzetiség névjegyzékbe vett szavazóinak több mint 55%-a elment és leadta a voksát.

Az összes mandátumszerzésre jogosult pártlistás szavazat és az összes nemzetiségi listára leadott érvényes szavazatok együttes száma 8 192 414 volt - és mivel összesen 93 listás hely van a parlamentben – ezt kellett elosztani 93-mal. Így kapjuk meg azt a szavazatszámot, ami egy pártlistás mandátum megszerzéséhez kell a pártoknak, ez 88 088 darab voks. De a nemzetiségek számára elegendő 22 022 darabot megszerezni, a számukra biztosított kedvezménynek köszönhetően⁸. Azonban ezt az értéket sem külön-külön, sem pedig együtt nem érték el a nemzetiségek országos önkormányzatai által állított listák. Így a magyarországi nemzetiségek tényleges parlamenti képviselet helyett csak

⁸ http://www.valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html letöltés: 2014. május 31.

szószóló útján hallathatják hangjukat a magyar törvényhozásban. A 93 listás helyen a parlamentben az országos listával rendelkező politikai pártok osztoznak, a nemzetiségek képviselő általi részvétele a parlamenti munkában csak úgy lehetséges, ha valamelyik párt egyéni, vagy listás helyeinek egyikén helyet biztosít számukra. Ez viszont a nemzetiségek önállóságának, függetlenségének sérülése lehetőségét is magában rejti.

NEMZETISÉGEK SZEMÉVEL

A legtöbb nemzetiségi szervezet, akár települési, területi, vagy országos szervezetről van szó, üdvözölte azt, hogy akár a legfelső szinten beleszólhassanak a törvényalkotásba, azonban a rendszer ellentmondásait ők is szóvá tették. Az országos kisebbségi önkormányzatok természetesen igyekeztek az adott nemzetiséget mozgósítani a regisztráció érdekében, hiszen ez az alapja annak, hogy szervezetük parlamenti helyhez jusson. A regisztrációra való mozgósítás, köszönhetően az igen lanyha, mondhatni unalmas kampánynak, nagyobb részt nem ért cél. Figyelemfelkeltő és ötletesnek mondható megmozdulásokat, akciókat talán csak a hazai németek tudtak szervezni, gondolok itt a Pécs főterén tartott flashmobjukra⁹. Valószínűleg ennek is köszönhető az, hogy bár közel sem ők a legnagyobb létszámú nemzetiség az országban, mégis nekik sikerült a legtöbb embert rávenni a regisztrációra. Honlapjukon büszkén tették közzé német nyelvű tájékoztató anyagukat, hogy több mint 15 ezren regisztráltak a németek listáján, de azt már ekkor lehetett sejteni, ahhoz, hogy képviselőjük a parlamentbe bekerülhessen, extrém alacsony részvételre lenne szükség a választásokon. Másokat az a nem elhanyagolható szempont tartott vissza a regisztrációtól, hogy így megfosztják magukat az országos pártlistán való szavazás lehetőségétől.

De voltak olyan nemzetiségi szervezetek, amelyek a választási rendszer ellentmondásaira a választások bojkottjával próbálták felhívni a figyelmet. Ilyen közlemény született például az egyik szlovák kisebbségi szervezet képviselőjétől, hiszen nekik eleve semmilyen esélyük nem volt átlépni a bejutási küszöböt (FUHL, I. 2014).

A lakóhelyemen, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében működő kisebbségi szervezetek néhány képviselőjével folytatott beszélgetések tanulságaként egyértelműen megfogalmazható, hogy az elgondolással – miszerint parlamenti képviselőhez jussanak a nemzetiségek – egyetértenek. Azonban ők is megfogalmaztak számos észrevételt. A velük folytatott beszélgetéseim alapján világos volt számomra, hogy a regisztráció hátrányaival teljesen tisztában voltak.

Mindenképpen csalódottan vették tudomásul, hogy még a legnagyobb lélekszámú nemzetiségek sem tudtak képviselőt küldeni a parlamentbe, de magának a választásnak a szisztémájával sem minden ponton értenek egyet. Volt olyan nemzetiségi képviselő, aki a regisztráció tényét is kifogásolta, mivel olyan információk is eljutottak hozzájuk, hogy egyes települések jegyzői, például a szintén hatáskörükbe tartozó közmunka elosztással nyomást gyakoroltak a regisztrálni kívánókra. Elmondták, hogy több helyen így sokan visszarettentek a regisztrációtól. Más településeken pedig ezzel éppenséggel ellentétes irányú tendenciákat lehetett tapasztalni, volt, ahol a nemzetiségek mozgósításában maga a települési önkormányzat is nagy szerepet vállalt. A regisztráció helyett inkább azt javasolták, hogy a választás napján dönthesse el mindenki, kíván-e nemzetiségi jelöltre is szavazni. Szintén kritikaként

⁹ Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának honlapja, <http://www.ldu.hu/page/270> letöltés :2014.május 31.

említették, azt a korábbiakban már megfogalmazott tényt, hogy igazi választásról nem beszélhetnek, hiszen csak egy nemzetiségi listára szavazhatnak. Viszont mindenképpen fontosnak tartanak azt, hogy rögzített, fix képviselettel rendelkezzenek végre a magyar törvényhozásban. Ennek fontosságát elsősorban a munkahelyteremtés, a munkához juttatás, valamint az anyanyelvi oktatáson túli, identitást is ápoló iskolahálózat létrehozásában és működtetésében látnák a megyei képviselők. Javaslatként fogalmazódott meg még a nemzetiségek számára a bejutási küszöb lejjebb szállítása is. A települési és a megyei kisebbségek képviselői természetesen nyomon követték a regisztráció állásának menetét, így már a választások előtt tisztában voltak azzal, hogy a nemzetiségi voksok csak töredékszavazatként fognak csak hasznosulni. Sajnos ekkor már lehetetlen volt az így feleslegesen regisztráltak értesítése és mozgósítása annak érdekében, hogy jelezzék a jegyzőknek, inkább országos pártlistákra kívánnak szavazni.

4. táblázat A 2014-es nemzetiségi önkormányzati választáson regisztráltak, a megjelentek és a nemzetiségi önkormányzatok száma

Table 4. The number of voters recorded by nationality in the minority register throughout the county, the number of the passed votes, and the number of minority municipals during the 2014 municipal elections

	névjegyzékben szereplő állampolgárok száma	országos nemzetiségi választáson megjelentek száma	kisebbségi önkormányzatok száma 2014
Bolgár	1355	837	33
Görög	1744	1304	35
Horvát	10637	7563	112
Lengyel	2246	1596	41
Német	40906	28523	406
Örmény	2399	1477	32
Roma	157902	96985	1197
Román	5088	3515	61
Ruszin	3107	2348	43
Szerb	1689	1133	45
Szlovák	12211	8771	112
Szlovén	692	468	10
Ukrán	1012	429	16
	240988	154949	

Forrás: www.valasztas.hu, saját szerkesztés

A kisebbségek parlamenti képviseléről is szóló 2014 tavaszán megtartott választás során feltűnően nagy arányban maradtak távol a nemzetiségek attól, hogy kisebbségi képviselőkre szavazzanak. A fentiekben már kitértem arra, hogy a távolmaradás oka elsősorban a választási törvényben keresendő, erről tanúskodtak az igen alacsony regisztrációs számok és részvételi adatok. A kisebbségek tagjainak fontosabb volt a az országos pártlistákra történő szavazás, mint az országos kisebbségi szervezet jelöltjére leadni a voksukat, ahol igazán nincs is választási lehetőségük, és a jelölt szószólóként úgyis részt vehet a parlament munkájában. Ezt a véleményemet erősítették meg a megyém

kisebbségi képviselőivel folytatott beszélgetéseim is, de ezt erősítette meg az azóta már lezajlott 2014-es önkormányzati választás és azon belül a kisebbségi önkormányzati választás eredményei is (4. táblázat). Nagyságrendekkel többen vettek részt ezen a választáson és lényegesen aktívabbak voltak a regisztráció során is a hazai kisebbségek, mint tavasszal. Tehát vagy azt feltételezzük, hogy a magyarországi kisebbségek ennyire látványosan nem kívánnak parlamenti képviselethez jutni (amit a fentiek fényében nehezen lehet elképzelni) és csak az önkormányzatokban tudják hatásos képviseletüket elképzelni, vagy pedig azt kell megállapítanunk, hogy ilyen törvényi rendelkezések mellett nem kívánnak az országos listás szavazatukról feleslegesen lemondani.

12. ÖSSZEGRZÉS

Összegzésképpen megállapítható, hogy a nemzetiségek számára a 2014-es országgyűlési képviselőválasztás, amely számukra egyben nemzetiségi képviselőválasztás is volt, komoly csalódást okozott. A magyarországi nemzetiségek parlamenti képviselete, úgy néz ki, legalább négy évet vár magára, hiszen azzal mindenki tisztában van, hogy egy nemzetiségi szószóló politikai érdekérvényesítő képessége messze áll egy szavazati joggal rendelkező országgyűlési képviselőétől. A választási eredmények fényében pedig igen komoly eszközt jelenthetett volna akár csak egy mandátum is a hazai kisebbségek számára. Ez a kiélezett helyzet a parlamentben és a magyar politikában sajnos egyáltalán nem kedvez a nemzetiségeket érintő kérdések rendezésének, nem valószínű, hogy bármelyik politikai párt szeretne komoly befolyással rendelkező nemzetiségi képviselőt, képviselőket a parlamentben. A nemzetiségi képviselők választásáról szóló törvény, bár számos hibás elemet tartalmaz, még jó ideig szabályozza majd nemzetiségi polgártársaink jogainak gyakorlását.

Így leszögezhetjük, hogy a magyarországi nemzetiségeket nem sikerült hatékony képviselethez juttatni és ezzel együtt az is kijelenthető, hogy ehhez a választási rendszerhez nem is sikerült a támogatásukat megszerezni. Maga a kisebbségi képviselők választásának rendszere számos olyan elemet magába foglal, amiket más országokban is alkalmaznak és összhangban vannak a nemzetközi ajánlásokkal, azonban összességében nem tudta elnyerni a kisebbségeink, nemzetiségeink bizalmát. Távolmaradásuk a regisztrációtól jól mutatja, hogy a nemzetiségekhez tartozó szavazók nem kívántak lemondani arról a jogukról, hogy országos pártlistákra is leadhassák szavazatukat. Véleményem szerint érdemes lenne a törvényalkotóknak más, egyéb pozitív diszkriminációk alkalmazásán elgondolkodniuk.

Ezzel azonban továbbra is megoldatlan maradt az a hiányosság, amivel indokolták a választójogi törvény módosítását: a nemzetiségek tényleges képviselethez juttatását. A magyar országgyűlés több mint 22 éves adósságát még mindig nem rendezte.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CSAPÓ Zs. 2011: *A kisebbségek parlamenti képviselőinek kérdése az „Új Alkotmány” küszöbén.* Kül-Világ - a nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VIII. évfolyam, 2011/1-2. p. 82-101. <http://www.kul-vilag.hu/2011/0102/csapo.pdf>, letöltés: 2014. április 26.
- EPLÉNYI K. 2013: *A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Unióban.* Létünk 2013/különszám, p. 44–54. http://epa.oszk.hu/00900/00997/00028/pdf/EPA00997_letunk_2013_k_044-054.pdf, letöltés: 2014. április 26.
- FUHL, I. 2014: *Bojkottáljuk a nemzetiségi parlamenti képviselők választását.* <http://www.oslovma.hu/index.php/hu/magyarul/172-magyarul3-magyarul3/1126-bojkottaljuk-a-nemzetisegi-parlament-i-kepviselok-valasztasat>, 2014. 03.22., letöltés: 2014. április 26.
- HABLICSEK L. 2007: *A roma népesség iskolázottságának területi alakulása: tények és becslések.* Kisebbségkutatás, 2007/4. http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2007_04/cikk.php?id=1511, letöltés: 2014. április 26.
- KÁLLAI E. 2008: *A nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviselőit szabályozó törvény koncepciója, 2008. február 5.,* http://www.kisebbségiombudsman.hu/word/04-08-2008_11_35_07/koncepcio.html, letöltés: 2014. április 26.
- KÁLLAI P. 2012: *Az alkotmányos patriotizmustól a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviselőiig.* Fundamentum, 2012.4. szám, p. 43-64. http://epa.oszk.hu/02300/02334/00059/pdf/EPA02334_Fundamentum_2012_04_043-064.pdf, letöltés: 2014. április 26.
- KÁNTÁS P. – TÓTH J. 2005: *Nyelvhasználati jogok a hatósági eljárásban.* Kisebbségkutatás, 2005./2. http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2005_02/cikk.php?id=1262, letöltés: 2014. április 26.
- KEMÉNY I. 2001: *A nyelvcsereéről és a roma/cigány gyerekeknyelvi hátrányairól az iskolában.* In.: Sisák Gábor (szerk.), *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén.* Osiris Kiadó, Budapest
- KOVÁCS L. I. 2011: *A nemzetiségi képviselő az új választási rendszerben.* <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1940340>, 2011.12.02., letöltés 2014. április 26.
- KOVÁCS P. 2014: *A kisebbségek parlamenti képviselője – nemzetközi kitekintésben.* Kisebbségkutatás 2014/1, p. 15-29. http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/7/0000006317/kovacs%20peter.pdf, letöltés: 2014. április 26.
- MAJTÉNYI B. 2009: *A kisebbségek preferenciális képviselője, autonómiája a magyar Alkotmányban.* In: Szarka László, Vizi Balázs, Tóth Norbert, Kántor Zoltán, Majtényi Balázs (szerk.), *Etnopolitikai modellek a gyakorlatban.* 373 p. Gondolat Kiadó, Budapest pp. 155-171. <http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/archive/86.pdf>, letöltés: 2014. április 26.
- PÁLNÉ KOVÁCS I. 2001: *A kisebbségi önkormányzatok szabályozása és működési tapasztalatai.* In.: Sisák Gábor (szerk.), *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén.* Osiris Kiadó, Budapest
- PÁLNÉ KOVÁCS I. - TUKA Á. - SCHMIDT A. - VADÁL I. - KÁKAI L 2011. : *Regionalizmus és területi kormányzás - A magyar önkormányzati rendszer szabályozási sajátosságai és szerkezetének formálódása 1990 után.* PTE Bölcsészettudományi Kar Politikai Tanulmányok Tanszék <http://>

www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_13_regionalizmus/ch01s10.html, letöltés: 2014. április 26.

PAP A.L. 2012: *Még egyszer a kisebbségek parlamenti képviseléről*. <http://www.commmunity.eu/2012/02/08/meg-egyszer-a-kisebbségek-parlamenti-kepviseleterol/>, letöltés: 2014. április 26.

PÉRÓ, L. 2013: *Lesznek-e nemzetiségek a parlamentben?* <http://www.komment.hu/tartalom/20130103-essze-a-nemzetisegek-parlamenti-kepviseleterol-es-az-elozetes-regisztracirol.html>, 2013. jan. 03., letöltés: 2014. április 26.

VARGA P. 2014: *A Kalmár-jelentés: újra napirenden a kisebbségi jogok*. Kisebbségkutatás 2014/2, p. 60-80. http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/1/0000008611/Kisebbségkutatás-2014-2-2sz.60-80.pdf, letöltés: 2014. április 26.

Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának honlapja, <http://www.ldu.hu>

Központi Statisztikai Hivatal honlapja, Népszámlálás 2011, Módszertani megjegyzések, fogalmak, <http://www.ksh.hu>

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye, <http://net.jogtar.hu>

Nemzeti Választási Iroda honlapja, <http://valasztas.hu>

CompLex Kiadó honlapja, <http://www.complex.hu>